

Бюджетно-податкова політика в контексті глобалізаційних процесів

Під час повномасштабної війни, як ніколи актуальне питання бюджетно-податкової політики України. Роль бюджетно-податкової політики країни визначає необхідність чіткої аргументованої характеристики її сутності в контексті глобалізаційних процесів у розрізі інтересів оборони і безпеки держави в складних умовах формування національної економіки.

Складність з'ясування сутності бюджетно-податкової політики обумовлена перш за все тим, що даний термін використовується для визначення різних за своєю природою явищ. Одне з них виражає сукупність особливої сфери фінансових відносин, обумовленої існуванням основного централізованого фонду країни. Інше пов'язане із формою практичного поповнення і використання бюджетних відносин, законодавчо оформлених відповідним фінансовим документом. Сутність бюджетно-податкової політики в контексті глобалізаційних процесів значним чином залежить від конкретної господарської та політичної ситуації, а також від стратегії економічного розвитку країни. На даний час сутність даного поняття значним чином залежить від стратегії держави, що в першу чергу захищає свій територіальний суверенітет.

Бюджетно-податкова політика зводиться до цілеспрямованої діяльності державних органів із використанням податкової та бюджетної систем для реалізації конкретних напрямів їх реалізації виключно в інтересах громадян, суспільства і держави. Сутність бюджетно-податкової політики полягає у взаємопов'язаних елементах бюджетної та податкової системи, заснованих на правових та економічних засадах, та регулюванню з метою збалансування циклічності економіки країни.

Бюджетно-податкова політика є одним із інструментів державного втручання в економіку з метою подолання економічного спаду. В загальному значенні бюджетно-податкова політика – це регулювання доходів і витрат держави. Заходи бюджетно-податкової політики визначаються поставленою метою (боротьба з інфляцією, згладжування циклічних коливань економіки, зниження рівня безробіття, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій) і регулюють сукупний попит і реальний національний дохід за допомогою державних витрат, трансферних виплат і оподаткування.

Необхідність бюджетно-податкової політики викликана потребою звести розрізнені конституційні положення, які визначають основи регулювання у сфері соціального-економічного розвитку країни і сфері регулювання бюджетних доходів і видатків держави. Тобто, державного регулювання у сфері оподаткування (фіскальної політики) і державних витрат. Засобами бюджетно-податкової політики здійснюється перерозподіл реального ВВП країни (до 50% ВВП) і регулюється сукупний попит і пропозиція, а отже і грошовий обіг [1].

Це означає, що в правовому регулюванні у сфері господарювання і оподаткування не повинно бути крайнощів, тобто, з одного боку, усунення держави від впливу на формування та здійснення економічних відносин, а з іншого – не виправданого втручання органів держави. В загальному визначенні державні видатки означають використання засобів державного бюджету, де податки є основним джерелом його поповнення, тобто бюджетно-податкова політика полягає в маніпулюванні державним бюджетом. В період циклічного спаду економіки бюджетно-податкова політика держава збільшує державні видатки та скорочує податки з метою розширення сукупного попиту в економіці. Стабілізація економіки в умовах інфляційного надлишкового попиту відбувається за рахунок зменшення державних видатків та збільшення податків [1]. При чому ідеальним варіантом є збалансованість бюджету – повне покриття витрат доходами і утворення залишку коштів, тобто перевищення доходів над витратами.

Необхідність впровадження продуманої бюджетно-податкової політики (із врахуванням усіх факторів ризику і загроз) зумовлена необхідністю виробництва суспільних благ, перерозподілу доходів і стабілізації економіки. Досвід розвинених країн показує, що ефективність бюджетно-податкової політики залежить від умов споживання, заощаджень, інвестування, обсягу сукупного попиту і пропозиції, пропорцій між реальним та прогнозованим рівнем економіки і умови взаємодії національної економіки із зовнішнім світом [4]. Тому так важливо враховувати всі фіскальні чинники ризику в контексті глобалізаційних процесів.

В сучасних умовах основна функція бюджетно-податкової політики – стабілізація економіки в умовах глобалізації, значною мірою вимагає перегляду підходів до формування видатків та доходів держави в умовах війни та збереження суверенітету держави. У період воєнної агресії на території України введено особливий правовий режим господарської діяльності, що визначається на основі законодавчих актів щодо забезпечення обороноздатності держави та законодавства про режим воєнного стану, що передбачає надання органам державної влади повноважень, необхідних для відбиття загрози та забезпечення національної безпеки [3]. Таким чином, сутність бюджетно-податкової політики в умовах глобалізації з 2022 року значним чином зазнала форматування.

До введення воєнного стану у країні сутність фіскальної політики полягала в особливості формування бюджетно-податкової політики, що відображала суспільні інтереси та їх пріоритетність шляхом забезпечення стабільного фінансового розвитку держави. Реалізація фінансового розвитку досягається розробки і впровадженням оптимальної моделі перерозподілу ресурсів з метою стимулювання виробництва та соціального захисту населення за допомогою фінансового забезпечення державних програм, видатків, перерозподілу коштів між галузями, стимулюванням підприємницької діяльності і господарського комплексу, забезпеченням розвитку міжнародних відносин тощо [2].

В Україні на даний час ставки податків надто високі й не стимулюють розвиток виробництва, одні й ті самі доходи оподатковують кілька разів. Витрати ж держбюджету пов'язані з функціями держави та йдуть на розвиток

виробництва, управління, оборону, соціальне забезпечення зовнішньополітичних зв'язків, обслуговування та дотації державним підприємствам паливно-енергетичного і транспортного комплексу, дотації та допомогу сільському господарству, розвиток науки. Тому зазвичай виникає така проблема бюджетної системи як дефіцитність бюджетів, тобто перевищення витрат над доходами. Високий рівень бюджетного дефіциту свідчить про складне економічне та фінансове становище держави. Бюджетний дефіцит покривають, переважно, випуском державою боргових зобов'язань – державних цінних паперів, які розміщують у резервних банках, а потім реалізують на вторинному ринку цінних паперів; емісією грошей, що може призвести до значної інфляції; отриманням зовнішніх кредитів від міжнародних фінансових організацій.

В Україні початок 2023 бюджетного року, в якому військовий бюджет сягнув більше 60% всіх видатків, але завдяки вчасній підтримці партнерів, пожвавленню на ринку облігаціям внутрішніх державних позик Міністерства фінансів України, всім сумлінним платникам податків, його було пройдено впевнено із значним запасом ліквідності. Проти минулого року доходи зведеного бюджету у співставних показниках (без грантів), залишились без змін (+0,9 млрд. грн. або +0,7%). Доходи без грантів (податки і неподаткові надходження) покривали 58% видатків бюджету. Це продовження тенденції минулого року. За підсумками всього 2022 р. цей показник становив 56%. Отже, поточні внутрішні доходи забезпечують трохи більше половини видатків. Решту видатків із запасом було профінансовано за рахунок зовнішніх грантів і запозичень, а також військових облігацій. Простір для фінансування видатків, поза межами військового бюджету і соціальної сфери, на які спрямовувалось 95% видатків бюджету, був мінімальним.

Воєнні дії на території України свої корективи у розподіл структури видатків бюджету і пріоритетність напрямку формування бюджетно-податкової політики. Структура видатків зведеного бюджету виглядає таким чином: оборона – 54,7%; безпека і громадський порядок – 9,2%; соцзахист – 18,6%; освіта – 7,8%; охорона здоров'я – 4,1%; загальнодержавні функції – 2,8%; економічна діяльність – 1,2%; інші функції – 1,7%.

Дефіцит зведеного бюджету 2023 року України – 50,2 млрд. грн., в тому числі держбюджет – 72,4 млрд.грн., місцеві бюджети – профіцитні (+22,2 млрд.грн.). Дефіцит профінансовано за рахунок боргових запозичень ($\approx 70\%$ – зовнішні пільгові кредити, 30% – військові облігаціям внутрішніх державних позик Міністерства фінансів України) [5]. Крім того, у видатки бюджету закладена програма відновлення і відбудови країни, надання грантів бізнесу, фонд ліквідації наслідків збройної агресії тощо.

Висновки. Теоретичне осмислення глобалізаційних процесів бюджетно-податкової політики України у сучасному світі можливе лише за умови пізнання фундаментальних засад функціонування й розвитку національних економік, їхніх взаємозв'язків і тенденцій розвитку цивілізаційного процесу.

На зміну підходів до пізнання формату сутності бюджетно-податкової політики в умовах глобалізації і надалі буде впливати невизначеність тривалості

і інтенсивності військового конфлікту, що може позначитись на збільшенні людських втрат, вимушеній міграції населення, суттєвому зменшенні обсягу зовнішньої торгівлі, руйнуванні інфраструктурних об'єктів, збільшенні втрат у економічному та виробничому потенціалах, збільшенні витрат на логістику промисловими та агропідприємствами, зниженні рівня конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Визначення основної тенденції бюджетно-податкової політики в контексті глобалізаційних процесів є підтримка партнерів України та міжнародне співробітництво в цілому. Контекст глобалізації під час збройної агресії вносить свої корективи не тільки у сутність бюджетно-податкової політики, а й визначає нові принципи побудови міжнародного співробітництва і підтримки. З метою стабілізації української економіки і фінансової системи в цілому, сприянню проведенню структурних реформ та створення підґрунтя для сталого економічного зростання Україна активно співпрацює із міжнародними партнерами. В рамках такого співробітництва країна працює над залученням фінансової та технічної підтримки, обміном кращим міжнародним досвідом, приведенням українських стандартів до міжнародних норм. Міністерство фінансів, як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, формує та реалізовує державну бюджетно-податкову політику в умовах глобалізаційних процесів, здійснює супроводження та внутрішній облік програм фінансової допомоги, що надходять безпосередньо до державного бюджету. Допомога від держав-партнерів є безумовно дуже важливою, і відіграє не останню роль у джерелах фінансування державного бюджету серед військових облигацій, кредитів від Міжнародних фінансових організацій, двосторонніх кредитів і грантів.

В протидію негативним наслідкам, як попередження і нівелювання негативних ризиків, у видатки бюджету України закладена програма відновлення і відбудови країни, надання грантів бізнесу, фонд ліквідації наслідків збройної агресії тощо.

Список літератури

1. Базилінська О.Я. Макроекономіка: навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 442 с.
2. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету України: Монографія / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, Т.І. Єфіменко та ін.; За ред. М.Я. Азарова. – К.: НДФІ, 2004. – 712 с.
3. Закон України від 06.04.2000 № 1647-III «Про правовий режим воєнного стану». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/T150389?an=284>.
4. Куценко Т. Ф. Бюджетно-податкова політика: навч. посіб. – К.: КНЕУ. – 2005. – 508 с.
5. Звіт. Інформація про фіскальні ризики (включаючи умовні зобов'язання та квазіфіскальні операції) та їх вплив на показники державного бюджету у 2023 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mof.gov.ua/storage/files/Інформація_по_ФР_2023_10_09_.pdf.